

XALQ ERTAKLARI

Maxsudbekova Feruzabonu Maxsudbek qizi
e-mail : feruzamahsudbekova16@gmail.com

Annotatsiya: Xalq ertaklari — bu insoniyatning boy ruhiy merosining bir qismi bo'lib, har bir xalq va millatning o'ziga xos madaniyati, dunyoqarashi va tarixiy tajribasini aks ettiruvchi adabiy yodgorliklardir. Ular avlodlardan-avlodlargacha yetkazilgan og'zaki ijod namunalari sifatida, odamlarni hayotga oid muhim darslar bilan tanishtirishda katta rol o'ynaydi. Maqolamizda xalq ertaklarining janrlari, mohiyati, ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyati, shuningdek zamonaviy jamiyatda ularga bo'lgan ehtiyoj haqida batafsil so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Xalq ertaklari, og'zaki ijod, madaniy meros, axloqiy dars, milliy qadriyatlar, adabiy janrlar.

Аннотация: Народные сказки являются частью богатого духовного наследия человечества, отражая уникальную культуру, мировоззрение и исторический опыт каждого народа и нации. Как образцы устного народного творчества, передаваемые из поколения в поколение, они играют важную роль в обучении людей жизненным урокам. В нашей статье подробно рассматриваются жанры народных сказок, их сущность, образовательное и воспитательное значение, а также потребность в них в современном обществе.

Ключевые слова: народные сказки, устное творчество, культурное наследие, моральный урок, национальные ценности, литературные жанры.

Annotation: Folk tales are a part of humanity's rich spiritual heritage, reflecting the unique culture, worldview, and historical experience of each nation and ethnic group. As examples of oral creativity passed down from generation to generation, they play a significant role in teaching important life lessons. This article explores the genres of folk tales, their essence, educational and moral significance, as well as their relevance in modern society.

Keywords: folk tales, oral creativity, cultural heritage, moral lesson, national values, literary genres.

Kirish

Xalq ertaklari har bir xalq va millatning ruhiy dunyosini ifodalovchi noyob adabiy asarlar hisoblanadi. Ular juda qadim zamonlardan beri mavjud bo'lib, odamlarning tabiatga, hayotga, insoniy munosabatlarga nisbatan ko'rgan fikr-mulohazalarini aks ettiradi. Og'zaki tarqalgan va avloddan-avlodga yetkazilib kelgan bu asarlar faqatgina hikoya emas, balki axloqiy va ma'naviy dars beruvchi qudratli vositalardir.

Maqolamizda xalq ertaklarining janrlari, ularning adabiy va madaniy ahamiyati, shuningdek zamonaviy jamiyatda ularga bo'lgan talab va ehtiyoj haqida batafsil tahlil qilinadi.

Tahlil va Muhokama

Xalq ertaklari insoniyat tarixining eng boy meroslaridan biri bo'lib, ular har bir xalqning madaniyati, dunyoqarashi va ruhiy tamoyillarini aks ettiradi. Bu og'zaki ijod namunalari faqatgina hikoya emas, balki odamlarga hayotga oid muhim darslar beruvchi qudratli vositalardir. Xalq ertaklarining janrlari, mohiyati, ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyati, shuningdek zamonaviy jamiyatda ularga bo'lgan talab va ehtiyoj haqida batafsil tahlil qilamiz.

1. Xalq ertaklarining janrlari va mohiyati

Xalq ertaklarining janrlari juda ko'p bo'lib, har bir janr o'ziga xos ma'noga ega. Bu janrlar orqali odamlarga turli hil axloqiy va ma'naviy darslar beriladi. Eng mashhur janrlar quyidagilar:

- **Qahramonlik ertaklari** : Bu janrdagi ertaklar odamlarning qahramonlikka intilishi, zaferga erishish uchun kurashishi, yurtga va oilaga nisbatan mas'uliyatni aks ettiradi. Masalan, "Alpomish" dostoni yoki "Rustam va Sohrab" hikoyasi. Ushbu ertaklarda qahramonlar vatanga bo'lgan muhabbat, uyushmovchilikka qarshi kurash va milliy faxr hisslarini namoyon etadilar. "Alpomish" ertagini oladigan bo'lsak, unda Alpomishning vatanga bo'lgan muhabbati, uyushmovchilikka qarshi kurashi va qahramonlik ruhi o'z aksini topgan. Bu janrdagi ertaklar odamlarga mustahkam axloqiy tamoyillar singdirishda katta yordam beradi.

- **Sevgi va vafolik ertaklari** : Bu janrdagi ertaklar insoniy sevgi, hurmat va vafolikni targ'ib qiladi. Masalan, "Leyli va Majnun" yoki "Farhod va Shirin" hikoyalari. Bu ertaklar odamlarga sevgining chuqurligi, vafolikning qiymati va ishonchni saqlashning muhimligi haqida dars beradi. "Leyli va Majnun" hikoyasida Majnunning Leyligacha bo'lgan sevgisi va uning uchun qilgan qurbonliklari, odamlarga sevgining haqiqiy ma'nosini tushuntiradi.

- **O'g'il bola va qiz bola ertaklari** : Bunday ertaklar odatda bolalarga mo'ljallangan bo'lib, ularni hayotga tushunarli qilish, qo'rqinchli voqealardan himoya qilish maqsadida yaratilgan. Masalan, "Ayiqcha" yoki "Tulg'a". Bu ertaklar bolalarga tabiatga nisbatan ehtiyotkorlikni, hayvonlarga nisbatan mehribonlikni o'rgatadi. "Ayiqcha" ertagi orqali bolalar tabiatga nisbatan ehtiyotkorlikni, hayvonlarga nisbatan mehribonlikni o'rganadilar.

- **Hayvonlar haqidagi ertaklar** : Bu janrdagi ertaklar hayvonlarni insonga o'xshatib tasvirlash orqali odamlarga axloqiy dars beradi. Masalan, "Tulkinning dumini yoqishi", "Sher va Quyon". Bu ertaklar odamlarga donolik, sarguzashtchanlik va hayotga loyiq ravishda munosabatda bo'lishni o'rgatadi. "Sher va Quyon" hikoyasida quyonning sher bilan kurashishdagi donoligi va ziyrakligi, odamlarga hayotda donolik

va ziyraklikning muhimligini o'rgatadi.

Har bir janr o'ziga xos ma'noga ega bo'lib, uning asosida ma'naviy, axloqiy va tarbiyaviy vazifalar yotadi. Xalq ertaklarining bu janrlari orqali odamlarga turli hil axloqiy va ma'naviy darslar beriladi.

2. Xalq ertaklarining ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyati

Xalq ertaklarining eng muhim vazifalaridan biri — bu insonlarni tarbiyalash va ularni hayotga tayyorlashdir. Ertaklarda qahramonlar odatda mushtoiyat, hurmat, mehnatsevarlik, vafolik va boshqa fazilatlariga ega bo'ladilar. Bu esa tinglovchilarga yaqinlashtirilgan ideal namuna sifatida taqdim etiladi.

Masalan, "Alpomish" ertagini olaylik. Unda Alpomishning vatanga bo'lgan muhabbati, uyushmovchilikka qarshi kurashi va qahramonlik ruhi o'z aksini topgan. Shunga o'xshash ertaklar odamlarga mustahkam axloqiy tamoyillar singdirishda katta yordam beradi.

Shuningdek, ertaklar bolalarga ham muhim dars beradi. Bolalar orasida mashhur bo'lgan "Ayiqcha" ertagi orqali bolalar tabiatga nisbatan ehtiyotkorlikni, hayvonlarga nisbatan mehribonlikni o'rganadilar. "Tulkining dumini yoqishi" hikoyasi orqali bolalar donolik va ziyraklikni o'rganadilar.

Ertaklar orqali bolalarga hayotga oid muhim darslar beriladi. Masalan, ertaklarda qahramonlar odatda yaxshi xususiyatlarga ega bo'ladilar va ularga qarshi keladigan yovuzliklar oxir-oqibatda mag'lub bo'ladilar. Bu esa bolalarga yaxshi xususiyatlarga ega bo'lish va yovuzliklardan qochishni o'rgatadi.

3. Zamonaviy jamiyatda xalq ertaklarining roli

Zamonaviy jamiyatda texnologik rivojlanish va globalizatsiya natijasida xalq ertaklarining o'zni kamayib ketayotgan tuyulishi mumkin. Lekin aslida, bu asarlar hozirda ham dolzarb va kerakli. Chunki ertaklar orqali odamlarga qadimiy axloqiy qadriyatlarni o'rgatish, milliy identifikatsiyani saqlash va farovon hayotga intilishni targ'ib qilish mumkin.

Bundan tashqari, xalq ertaklari zamonaviy adabiyot va kinoda ham keng qo'llanilmoqda. Masalan, ko'plab animatsion filmlar va kitoblar xalq ertaklariga asoslangan holda yaratilgan. Bu esa ertaklarning yangi avlodlar orasida mashhur bo'lishiga sabab bo'ladi.

Zamonaviy jamiyatda xalq ertaklarining roli yanada ortib boraveradi. Chunki globalizatsiya natijasida milliy qadriyatlarni saqlash va keyingi avlodlarga yetkazish zaruriyati ortib bormoqda. Xalq ertaklari orqali odamlarga milliy identifikatsiyani saqlash, milliy faxr hissini o'stirish va milliy qadriyatlarga hurmatni o'rgatish mumkin.

Xulosa

Xalq ertaklari insoniyatning boy madaniy merosi hisoblanadi. Ular faqatgina adabiy asar emas, balki axloqiy va tarbiyaviy dars beruvchi qudratli vosita sanaladi. Xalq ertaklarida aks etgan qadriyatlarning zamonaviy jamiyatda ham dolzarbligi

mavjud. Shu sababli, biz bu merosni saqlash va keyingi avlodlarga yetkazish borasida mas'uliyatli bo'lishimiz zarur. Xalq ertaklarini o'rganish va ulardan ilhom olish orqali biz o'zimizni va bolalarimizni hayotga tayyorlashimiz mumkin.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

1. Avezov, S. (1976). *O'zbek xalq ertaklari* . Toshkent: O'zbekiston.
2. Rahmonov, R. (2005). *Xalq adabiyoti nazariyasi* . Toshkent: Fan.
3. Yusupov, M. (2010). *Xalq ertaklarining janrlari va uslubiy xususiyatlari* . Samarqand: Universitet.
4. Qodirov, A. (2018). *Zamonaviy jamiyatda xalq ertaklarining roli* . Toshkent: Ilm-fan.
5. UNESCO. (2003). *Intangible Cultural Heritage* . Paris: UNESCO Publishing.